

in the report. They also gain primary abilities of scientific activity connected with the necessity to choose the main thing and to abstract from the secondary and to maintain scientific style of the speech during all the presentation of the report before the listeners. Such activity improves foreign language skills of students and creates the bases for their future professional competence.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ СУЧАСНОГО СТУДЕНТСТВА

УДК 159.923.2(043)

ORCID 0000-0001-6971-2653

Трінчук О.Б.

У статті розглядаються деякі психологічні аспекти професійної спрямованості сучасних студентів та чинники, що впливають на її формування. Спрямованість (що припускає і психологічну готовність студента) як узагальнена форма ставлення до професії складається з окремих, локальних оцінок суб'єктом міри особистісної значущості (привабливості - непривабливості) різних аспектів професійної діяльності, її змісту і умов здійснення.

***Ключові слова:** особистість, спрямованість, мотиваційно-ціннісна сфера, суб'єктивна оцінка, професійний розвиток особистості.*

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ СОВРЕМЕННОГО СТУДЕНЧЕСТВА

Трінчук Е. Б.

В статье рассматриваются некоторые психологические аспекты профессиональной направленности современных студентов и факторы, которые влияют на ее формирование. Направленность (что допускает и психологическую готовность студента) как обобщенная форма отношения к профессии состоит из отдельных, локальных оценок субъектом меры личностной значимости (привлекательности - непривлекательности) различных аспектов профессиональной деятельности, ее содержания и условий осуществления.

***Ключевые слова:** личность, направленность, мотивационно-ценностная сфера, субъективная оценка, профессиональное развитие личности.*

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF PROFESSIONAL ORIENTATION OF MODERN STUDENT

Trinchuk O. B.

Some psychological aspects of professional orientation of modern students and factors, the influence on its forming are examined in the article. Orientation (that assumes psychological readiness of a student) as the generalized form of attitude toward a profession consists of separate,

local estimations by the subject of personal measure of significance (to the attractiveness and unattractiveness) of different aspects of professional activity, its maintenance and terms of realization.

Keywords: *personality, orientation, motivational-valued sphere, subjective estimation, professional development of personality.*

Постановка проблеми. Відомо, що переважна більшість випускників вищих навчальних закладів, стикаючись з проблемою подальшого працевлаштування, зазнають значні труднощі, які провокують розвиток особистісних криз різної тяжкості. У зв'язку з цим особливий інтерес представляє не лише дослідження мотиваційно-ціннісної складової професійної готовності студентів, але й загальний конструкт цієї готовності, зокрема, професійна спрямованість особистості.

Аналіз останніх досліджень. Аналіз останніх публікацій доводить, що багато аспектів професійної спрямованості особистості недостатньо висвітлені. Залежно від визначення психологічної готовності, різними авторами виділяються її структура, головні складові, будуються шляхи її формування. Якщо визначальна складова – професійне мислення, то формування психологічної готовності будується через навчання прийомом аналізу (М. М. Кашапов, В. Є. Луньов). Там, де в основу кладеться професійна спрямованість і формування професійних здібностей (професіоналізму), що визначають психологічну готовність, проходить через професійну спрямованість (В. Г. Кузнецов, М. А. Паламарчук, С. Ф. Ступницька). Так, А. К. Маркова визначає, що професіоналізація, що включає у тому числі і психологічну готовність, як багатоканальний процес, йде відразу по декількох напрямках: через навчання та виховання студентів. Але, на жаль, змістовні психологічні характеристики професійної спрямованості особистості сучасного студента в науці розкриті недостатньо.

Метою статті є теоретичний аналіз проблеми професійної спрямованості особистості та виявлення основних її складових та закономірностей розвитку.

Виклад основного матеріалу. Студент, виступаючи в процесі навчання водночас як об'єкт і суб'єкт управління, піддається впливу найрізноманітніших чинників, які, відповідно, можна розділити на об'єктивні (педагогічні) і суб'єктивні (психологічні) щодо розвитку у студентів ставлення до учбових предметів. Об'єктивними чинниками можна вважати якість викладання того або іншого предмета і загальну організацію учбового процесу, а суб'єктивними – професійну спрямованість, учбову мотивацію, а також початкові рівні пізнавальних здібностей і готовності, які проявляються в суб'єктивній оцінці міри складності або легкості засвоєння учбових дисциплін різного профілю і змісту.

Оскільки загальною кінцевою метою навчання у вищому навчальному закладі є професійна підготовка фахівців, то ставлення студентів до своєї майбутньої професії можна розглядати як форму і міру прийняття кінцевих цілей навчання. Найбільш узагальненою формою ставлення людини до професії є професійна спрямованість, яка визначається як інтерес до професії і схильність займатися нею. Поняття «спрямованість» включає уявлення про мету; мотиви, що спонукають до діяльності; емоційне ставлення до цієї діяльності, задоволеність нею. Сама професійна спрямованість є складним багатовимірним утворенням, яке описується безліччю властивостей і параметрів. Зокрема, Н. В. Кузьміна

виділяє такі властивості професійної спрямованості, як об'єктність, специфічність, узагальненість, валентність, задоволеність, опірність, стійкість, центральність та ін. [3]. Важливо відмітити, що в тих же категоріях характеризується Ю. П. Платоновим професійно-педагогічна спрямованість, у якого вони наповнюються декілька іншим психологічним змістом [4].

Професійна спрямованість (що припускає і психологічну готовність) як узагальнена форма ставлення до професії складається з окремих, локальних оцінок суб'єктом міри особистісної значущості (привабливості - непривабливості) різних аспектів професійної діяльності, її змісту і умов здійснення. Предметом оцінки суб'єктивної значущості можуть виступати такі сторони професійної діяльності, як, наприклад, можливість творчості, робота з людьми, відповідність професії здібностям і характеру, заробіток та ін.

Образ майбутньої професії, тобто, образ-мета у студентів від курсу до курсу постійно перетворюється і до кінця навчання стає все більш адекватним і наближається до нормативного еталону [2]. Зрозуміло, що зі зміною уявлень студентів про свою майбутню професійну діяльність міняється і структура мотивації. Ріст професійної спрямованості визначається привабливістю таких сторін науково-педагогічної роботи, як можливість творчої ініціативи, можливість проявити індивідуальність і займатися наукою, громадська значущість наукової діяльності, можливість принести користь людям, а також інші аспекти наукової роботи. Проте, переважна більшість студентів пов'язують свої перспективи в основному тільки з науковою діяльністю, менше – з педагогічною і зовсім мало – з роботою в практичних галузях, наприклад, в якості агронома, лісника, егеря, зоотехніка і т. п., тобто, у галузях, соціально менш престижних. Тому можна зробити висновок про те, що ставлення студентів до професії або спеціалізації залежить не лише від міри адекватності уявлень про неї, але і від оцінки її соціального престижу.

Щодо учбової мотивації студентів різних курсів, то в динаміці її структури також виявляється все більша узгодженість з кінцевою метою навчання, тобто, до старших курсів відзначається посилення ролі професійних мотивів учбової діяльності студентів [3].

Оскільки професійна спрямованість є провідною і інтегральною формою в мотиваційно-цільовій структурі навчання, то її зниження повинне відбитися і на динаміці рівнів, що пролягають нижче, і форм учбової мотивації, зокрема на мотивах вчення і на ставленні студентів до учбових предметів. Саме учбова мотивація формується на основі різних потреб особистості студентів [4].

В процесі навчання і освоєння професійної діяльності уявлення про різні її сторони змінюються і, ймовірно, адекватність образу майбутньої професії, тобто образу-мети, повинна відбитися і на загальному до неї ставленні. Питання про взаємовідношення і взаємовплив мети-образу і мети-завдання як чинника професійного становлення студентів та їх учбової успішності заслуговує спеціальної уваги.

Зупинимося детальніше на двох інших рівнях мотиваційно-цільової основи навчання.

Загальне ставлення студентів до професії, тобто до цілей навчання у вищому навчальному закладі, його багатозначність наповнюють професійним смислом і змістом протікання самої учбової діяльності, яка виступає відносно професійних

цілей навчання в якості засобу їх досягнення. Ставлення до вчення як до засобу досягнення цілей навчання утворює другий рівень мотиваційно-цільової основи навчання – учбову мотивацію, яка складається з оцінки студентами різних аспектів учбового процесу, його змісту, форм і способів організації з точки зору їх особистих, індивідуальних потреб і цілей, які можуть співпадати або не співпадати повністю або частково з цілями навчання. Учбова мотивація згодом трансформується в трудову мотивацію і тому за ступенем її сформованості можна судити про психологічну готовність студента до професійної діяльності

Сама структура учбової мотивації багатозначна за змістом і різними формами. Студенти можуть краще або гірше вчитися, тому що хочуть або не хочуть: отримати професію (професійна мотивація); набути нових знань і отримати задоволення від самого процесу пізнання (пізнавальні мотиви); мати більш високий заробіток (прагматичні мотиви); принести користь суспільству (широкі соціальні мотиви); затвердити себе і зайняти в майбутньому певний статус в суспільстві в цілому і в певному найближчому соціальному оточенні (мотиви соціального і особистісного престижу) і т. п. Кожен з названих різновидів учбової мотивації може мати в її загальній структурі домінуюче або підпорядковане значення і тим самим визначати той або інший рівень індивідуальних досягнень у вченні, а разом з ними обумовлювати і міру наближення до кінцевої мети навчання.

Різні види учбової мотивації у їх різноманітних взаємовідносинах значною мірою визначають загальне і вибіркоче ставлення студентів до окремих учбових предметів і дисциплін, в яких у різних формах і заходах представлені зміст і способи майбутньої професійної діяльності. Подібно професійній спрямованості і учбовій мотивації, ставлення студентів до учбових дисциплін також має багатовимірний характер і складається з різних оцінок [2]. Учбовий предмет може оцінюватися студентом з точки зору важливості його для професійної підготовки, з точки зору особистого пізнавального інтересу до певної галузі знань, з точки зору якості викладання, що викликає почуття задоволення або незадоволення учбовим предметом, і, нарешті, з точки зору власних можливостей і здібностей, що визначають міру труднощів засвоєння тієї або іншої учбової дисципліни. Загальне і вибіркоче ставлення студентів до учбових предметів, що формується на основі названих оцінок, утворює ще один, відносно самостійний рівень мотиваційно-цільової основи навчання.

Процес формування мотиваційно-цільової основи навчання йде не лише зверху вниз, але і навпаки. Рівні мотивації, що пролягають нижче, можуть робити значний вплив на формування її рівнів і форм. Наприклад, вибіркоче ставлення до учбових предметів може на різних етапах навчання визначати домінування тих або інших учбових мотивів в їх загальній структурі, прямо або побічно – через учбову мотивацію, робити вплив на формування загального ставлення до кінцевої мети навчання, тобто професійної спрямованості. Такий вплив ставлення студентів до учбових предметів на формування загального ставлення до професії як до майбутнього психологічного результату навчання стає тим більше очевидним і допустимим, якщо ми подивимося на процес засвоєння різних учбових дисциплін як на низку проміжних етапів досягнення кінцевих цілей навчання. У практиці відомо багато прикладів, коли якісне викладання учбового предмета ставало чинником формування професійних планів студентів, вибору ними професії або спеціалізації [3].

Маючи на увазі можливість складних взаємовідносин між різними рівнями і формами мотиваційно-цільової основи навчання, правомірно поставити низку конкретних запитань, які потребують додаткових теоретико-емпіричних досліджень. Як, наприклад, динаміка і характер взаємодії різних форм і рівнів мотивації на різних етапах навчання; як позначається той або інший тип мотиваційно-цільового забезпечення на процесуальних і результативних характеристиках учбової діяльності студентів; від яких чинників залежить загальне ставлення до цілей навчання, до вчення, до учбових предметів і як, знаючи вплив цих чинників, можна керувати і формувати в потрібному напрямі мотиваційно-цільову систему навчання – тобто готовність до професійної діяльності.

Професійний розвиток студентів у вищому навчальному закладі значною мірою визначається першими і більш ранніми формами прояву вибіркового ставлення до професії. Такою первинною активною формою вибіркового ставлення до професії слід визнати процес формування в шкільні роки професійних планів, вибір школярами професії справжніх за цим вибором мотивів. Так, В. І. Журавльов виявив, що професійні плани (цілі) школярів складні за своїм складом і динамікою [2]. У професійних планах школярів виявлена наявність ідеальних, реальних і резервних проєктів, наприклад: поступити у ВНЗ; поступити вчасно на роботу. Між планом і фактичним самовизначенням спостерігається розбіжність у 50% випускників школи. Це означає, що у них процес професійного самовизначення не завершився. Дані, наведені В. І. Журавльовим, показують, що процес професійного самовизначення не завершується і у тих, хто, наприклад, поступив у виз або в середньо-спеціальний учбовий заклад за попереднім наміром. Вже до кінця першого навчального року багато першокурсників схильні змінити вибрану ними раніше спеціальність.

Л.Б.Юшкова, вивчаючи проблему найбільш загальних цінностей, що виступають у студентів в якості життєво важливих цілей, виявила, що для студентів такими цілями-цінностями є (в порядку пониження їх суб'єктивної значущості): любов і сім'я, хороші і вірні друзі, цікава робота, мирна обстановка в країні, здоров'я, соціальна активність, пізнання і можливість творчості. Відсутність статистично достовірних відмінностей в оцінках студентами різних курсів суб'єктивно значимих для них основних цілей-цінностей вказує на відносну стабільність і незалежність в процесі професійного і соціального становлення особистості студентів в період навчання їх у виз [5]. Виходячи з даних Л.Б.Юшкової, та як структура цінностей зберігається впродовж тривалого часу і у працюючих випускників різних спеціальностей.

Висновки. Успішне формування професіоналізму особистості і діяльності майбутніх фахівців базується на їх готовності до праці, провідною складовою якої є психологічна готовність, під якою в науці розуміється комплексне психологічне утворення як сплав функціональних, операціональних і особистісних компонентів. Психологічні аспекти професійної спрямованості студентів до професійної діяльності характеризуються динамікою змін в мотиваційній сфері особистості, формування в неї професійно значимих установок, зміна ціннісно-сміслової структури світосприйняття особистості.

Перспективним напрямком подальших досліджень даної проблеми виступає теоретико-емпіричне дослідження особливостей професійної спрямованості студентів економічних спеціальностей.

Література

1. Абульханова-Славская К.А.. Стратегия жизни /К.А.Абульханова-Славская . – М. : Мысль, 1999. – 299 с.
2. Журавлев В.И. Педагогические проблемы профессионального самоопределения выпускников средней школы /В.И. Журавлев//Вісник ОНУ. – 2009. – Т.14. – Вып. 6. – С.12-23.
3. Кузьмина Н.В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н.В.Кузьмина. – К. : Наукова думка, 2012. – 132 с.
4. Платонов Ю.П. Профессионально-педагогическая направленность: мастера производственного обучения / Ю.П.Платонов. – Київ, 2013. – 50 с.
5. Юшкова Л.Б. Структура и динамика познавательных интересов студентов вуза /Л.Б.Юшкова. – СПб. : Питер, 2014. – 234 с.

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF PROFESSIONAL ORIENTATION OF MODERN STUDENT

Trinchuk O. B.

Abstract. *Some psychological aspects of professional orientation of modern students and factors, the influence on its forming are examined in the article. Orientation (that assumes psychological readiness of a student) as the generalized form of attitude toward a profession consists of separate, local estimations by the subject of personal measure of significance (to the attractiveness and unattractiveness) of different aspects of professional activity, its maintenance and terms of realization.*

A student, coming forward in the process of studies at the same time as an object and management subject, yields to influence of the most various factors that, accordingly, it is possible to divide into objective (pedagogical) and subjective (psychological) in relation to development for the students of attitude toward educational objects. It is possible to consider the quality of teaching of the objective factors and general organization of educational process, and subjective one is a professional orientation, educational motivation, and also initial levels of cognitive capabilities and readiness, that show the subjective estimation of measure of complication or lightness of mastering of educational disciplines of different profile and maintenance.

The different types of educational motivation in their various mutual relations largely determine common and selective formation of students to the separate educational objects and disciplines in that maintenance and methods of future professional activity are presented in different forms and measures. The educational object can be estimated by a student from the point of view of importance of it for professional preparation, from the point of view of the personal cognitive interest in the certain area of knowledge, from the point of view of quality of teaching that causes sense of pleasure or dissatisfaction of an educational object, and, finally, from the point of view of own possibilities and capabilities that determine the measure of difficulties of mastering of educational discipline.

Key words: *personality, orientation, motivational-valued sphere, subjective estimation, professional development of personality.*